

Arıcıların Finansal Okuryazarlık Düzeyi: Bingöl Örneği¹

Fatma Betül TUNCEL*
Müslüm POLAT**

Öz

Bu çalışmanın amacı Bingöl'de arıcılık mesleği icra eden bireylerin temel finansal okuryazarlık düzeylerinin tespit edilmesidir. Bu amaç doğrultusunda katılımcılara 1 Nisan-1 Mayıs 2020 tarihleri arasında toplamda 260 anket uygulanmıştır. Toplanan veriler SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada t testi ve tek yönlü varyans analizi (Anova) kullanılmıştır. Yapılan çalışmanın sonucunda asıl mesleği arıcılık olmayan farklı mesleklere sahip katılımcıların, finansal okuryazarlığın alt boyutlarından olan TDEF, BBANK, V&M, FTAB, YATIRIM, BES, M&F gibi boyutlarda asıl mesleği arıcılık olan katılımcılardan daha fazla bilgi düzeyine sahip oldukları saptanmıştır. Bununla birlikte katılımcıların yaş ortalaması arttıkça TDEF, BBANK, V&M, FTAB, YATIRIM, BES, M&F gibi alt boyutlardaki temel bilgi düzeylerinde azalma görülmektedir. Ayrıca katılımcıların eğitim seviyesi arttıkça TDEF, BBANK, V&M, FTAB, YATIRIM, BES, M&F gibi boyutlarda daha fazla bilgiye sahip oldukları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Okuryazarlık, Finansal Eğitim, Finansal Farkındalık, Finansal Tutum

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Financial Literacy Level of Beekeepers: The Case of Bingöl

Abstract

The aim of this study is to determine the financial literacy levels of the individuals who are working as a profession in Bingöl. For this purpose, a total of 260 questionnaires were applied to the participants between April 1 and May 1, 2020. The collected data were analyzed using the SPSS program. T-test and one-way analysis of variance (Anova) were used in the study. As a result of the study, it was determined that participants with different professions whose main profession is not beekeeping have a higher level of knowledge in dimensions such as TDEF, BBANK, V&M, FTAB, YATIRIM, BES, M&F which are sub-dimensions of financial literacy, than participants whose main profession is beekeeping. However, as the average age of the participants increases, there is a decrease in the basic knowledge levels in sub-dimensions such as TDEF, BBANK, V&M, FTAB, INVESTMENT, BES M&F. In addition, as the education level of the participants increased, it was determined that they had more knowledge in dimensions such as TDEF, BBANK, V&M, FTAB, YATIRIM, BES, M&F.

Keywords: Financial Literacy, Financial Education, Financial Awareness, Financial Attitude

Article Type: Research Article

¹ Bu çalışma Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalında Tezli Yüksek Lisansı kapsamında hazırlanmış tezden türetilmiştir.

* Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, fbetultuncel@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-0346-1545

* Bingöl Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, mpolat@bingol.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1198-4693

1. GİRİŞ

Finansal okuryazarlık, kavram olarak yeni olmasına karşın tek bir tanımı bulunmamaktadır. Literatürde farklı ifade edilmiş birçok finansal okuryazarlık tanımı mevcuttur (Hogarth, 2002; Cude vd, 2006; Worthington, 2006; Servon ve Kaestner, 2008). Finansal okuryazarlık, kişilerin finansal ihtiyaçlarını karşılamak için bilgi sahibi olmaları artan bilgi sonucu finansal tutum ve davranışlarına yön verebilme becerisi olarak tanımlanmıştır (OECD, 2012: 5). Ayrıca Türkiye Ekonomi Bankası (TEB) ve Boğaziçi Üniversitesi tarafından yapılmış bir çalışmada finansal okuryazarlık, bireylerin parayı kullanırken edindiği bilgi doğrultusunda vereceği rasyonel kararların bütünü olarak ifade edilmiştir (TEB ve Boğaziçi Üniversitesi, 2014: 6). Finansal okuryazarlık; bireylerin parayı etkin yönetimini, parayı yönetirken risk faktörlerini algılayabilmesini, finansal araçlara ilişkin doğru bilgiyi nasıl temin edeceğini saptayarak, bireyin finansal araçlara ulaşabilmesini, finansal araçların etkin ve yetkin olarak kullanabilmesini ifade etmektedir (Hayta, 2011: 239).

Finansal okuryazarlığın sağlanabilmesi için belirli içeriklere sahip olmak gerekmektedir. Diğer bir ifade ile finansal okuryazarlık, bilgi, tutum ve davranışın bütünü olarak ifade edilmektedir. Bireylerin günlük hayatta karşılaştıkları çeşitli finansal kararlarda rasyonel bir tercih yapabilmesi için finansal bilgiye sahip olması gerekmektedir (Altıntaş 2009: 23). Finansal bilgi bireylerin davranışlarına yön verebilmektedir. Perry ve Morris (2005: 67) finansal bilgi ve davranış şekline bakıldığında bireylerin harcamada bulunma ve tasarruf yatırım yapma gibi finansal eğilimlerinin temel belirleyicilerinden birisinin finansal bilgi olduğunu ifade etmişlerdir.

Finansal okuryazar olabilmek belirli koşullara bağlı kılınmaktadır. Hilgert ve Hogart (2002: 34) finansal okuryazar kabul edilebilecek birey özelliklerini aşağıdaki şekilde sıralarken, yine Capuano ve Ramsay (2011: 34) finansal okuryazarlık ile ilgili şu ifadelerle yer vermektedir;

- Finansal sistemi algılayabilme ve sisteme dahil olma,
- Parayı yönetebilme kabiliyetine sahip olma,
- Bireyin bilgi, beceri ve davranış halinin uyum içinde olması,
- Etkin plan ve bütçe yapabilmesi,

Capuano ve Ramsay (2011: 34) ise bireylerin finansal okuryazar sayılabilmesi için bazı temel davranış becerilerine sahip olmaları gerektiğini ifade etmektedir. Bu davranışlar şu şekilde sıralanmaktadır;

- Etkin bir bütçe yönetimi yapabilmek,
- Borçlanma yönetimi yapabilmek,
- Yatırım ve tasarruf planlamasını doğru yapabilmek,
- Risk yönetimi yapabilmek,
- Finansal ürün ürünleri temel yapıları ile anlayabilmek ve finansal ürünler arasında karşılaştırma yapabilmesi gibi davranışlara sahip olması gerektiğini belirtmişlerdir.

Finansal okuryazarlığın yüksek olduğu bireyler borç yönetimi, harcamalarını planlı yapabilmek, ödemelerini zamanında yapabilmek ve kredi araçlarını kullanma hususunda daha temkinli ve daha rasyonel davranmaktadırlar (Gökmen, 2012: 28). Ayrıca Gökmen (2012), bireylerin tasarruf bilincinin artmasını finansal eğitimin artmasına bağlı kılmıştır. Bir diğer ifade ile tasarruf artışı kısa vadede hane halkının mali yapısını olumlu etkilemekte uzun vadede ise yurt içi tasarruf oranı artışı ve cari açık oranlarını düşürerek istikrarlı bir ekonomiye yardımcı olabilmektedir. OECD son yıllarda yapmış

olduğu çalışmalardan ortak bir sonuç çıkararak finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olmasının çeşitli olumsuzluklar getirebileceğini belirtmiş ve aşağıdaki şekilde sıralamıştır (Sancak ve Demirci, 2012: 38);

- Olumsuz sonuçlar meydana getirecek finansal riskleri doğru analiz edememe,
- Finansal araçların anlaşılması kaynaklı finansal işlem hataları yapabilme,
- Asimetrik bilgi kaynaklı maliyet artışları,
- Bireylerin tasarruf alışkanlıklarında meydana gelen düşmeler,
- Bireylerin finansal kurumlara duyduğu güvensizlik hissi.

Birey hayat boyu edindiği finansal tecrübeleri önce ailesinden sonra okul ve içinde bulunduğu toplumdan elde eder, bireyin borçlanma, tasarruf etme yatırım tercihlerine bakılarak finansal bilgisi ile alakalı fikir sahibi olunabilmektedir (Fettahoğlu, 2015: 115). Finansal okuryazarlığa sahip bireyler gelişmiş karmaşık yapıları finans sistemini anlamakta zorluk yaşamayacak daha doğru tercihler ile risk payını düşürmüş olacaktır. Bununla beraber finansal bilgi arttıkça borsalara ve finansal piyasalara yönelim artacaktır (Lusardi ve Mitchell, 2008: 415). Finansal okuryazarlık artışı ile beraber piyasalardaki finansal hizmet ve ürünlere talep artacak bu durum ekonomik kalkınma ve büyümenin hızlanmasına sebebiyet verecektir (Temizel ve Bayram, 2011: 75). Ayrıca finansal ürünlere talebin artması ile piyasa rekabeti artacak ve sermayenin etkin dağılımının önü açılmış olacaktır (Jariwalla ve Sharma, 2011: 324). Önceleri tasarruf yapmak için daha geleneksel yöntemler tercih eden tüketiciler finansal bilginin artmasıyla yastık altı dediğimiz tasarruf biçiminden mevduat fonu gibi modern tasarruf biçimine geçmiş olacaktırlar (Temizel, 2010: 47).

Finansal okuryazarlığın artırılmasının en önemli yolu finansal eğitimlerdir. Finansal eğitim, finansal kavram, risk ve piyasadaki ürünlerin anlaşılabilmesi için tüketici, girişimci ve yatırımcılara verilen eğitim, bilgi ve objektif tavsiyelerin bütünüdür, ayrıca finansal eğitim kişilerin finansal yeteneklerini doğru yönlendirmeyi bilgiye dayalı seçimler yapabilmesini ve süreklilik gösteren bir finansal iyi olma halini esas almaktadır (OECD, 2005: 12b). Bununla birlikte finansal eğitimin etki alanını TMCB (2011: 3) şöyle açıklamaktadır; finansal eğitim, bireylerin finansal ürünler hakkındaki bilgisini ve erişimini geliştirerek bireylerin tasarruf yatırım gibi finansal davranışlarında değişiklik yaratmayı amaçlamaktadır.

Finansal okuryazarlık toplumun çeşitli kesimlerinin bilmesi gereken bir olgu olmakla birlikte Bingöl'de arıcılık faaliyeti ile uğraşan bireylerin finansal okuryazarlıkları bu çalışma ile tespit edilmiştir. Ayrıca uzun yıllardır arıcılık faaliyetlerinin yaygınlaştığı Bingöl ilinde arıcıların finansal okuryazarlık düzeylerinin tespit edilmesi ile bal kalitesinin artırılması, Pazar ağının genişletilmesi gibi temel konularda arıcılara yardımcı olabileceği yargısına varılmıştır.

2. LİTERATÜR İNCELENMESİ

Finansal okuryazarlık kavramı gerek hane halkının kalkınmasında gerekse ülkelerin ekonomi politikalarında önemli bir kavram haline gelmiştir. Bu popülerlik araştırmacıları finansal okuryazarlık alanında çalışmalar yapmaya teşvik etmiştir. Bu bölümde finansal okuryazarlık ile alakalı Türkiye ve dünyada yapılmış bazı çalışmalara yer verilmiştir.

Chen ve Volpe (1998) yapmış oldukları çalışmada öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyelerini ve finansal bilginin öğrencilerin ekonomik kararlarında meydana getireceği etkiyi araştırmışlardır. Çalışma sonucu elde edilen bulgular ışığında 30 yaş altı az tecrübe sahibi öğrencilerin ve kadınların finansal okuryazarlık düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca genel olarak öğrencilerin finansal bilgisinin az olmasına bağlı yanlış tercihler yaptığı belirlenmiştir. Beal ve

Delpachitra (2003) finansal okuryazarlıkta en temel göstergenin para yönetimi olduğunu vurgulamışlardır. Bununla beraber Avusturyalı öğrenciler üzerinde yaptıkları çalışma sonucunda harcama yönetimi kişilerin sosyokültürel, ekonomik ve sosyal durumlarına bağlı olduğunu belirtmişlerdir. Çalışma sonucuna göre gelir arttıkça finansal okuryazarlık durumu da artış göstermektedir. Ayrıca yine çıkan çalışma sonucuna göre finansal okuryazarlığın az olmasının göstergelerinden biri kredi kartlarının aşırı kullanımı, gereksiz tüketim çılgınlığı, kişisel borç yükünün fazla olmasıdır. Hilgert, Hogarth ve Beverly (2003) bireylerin finansal bilgileri ve finansal davranışları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Buna göre finansal bilgideki artışın para ve kredi yönetimi, yatırım ve tasarruf gibi davranışları olumlu etkilediği gözlemlenmiştir. Ayrıca çalışmadan çıkan bir diğer sonuca göre bireylerin çevreden edinimler ve medya aracılığı ile finansal bilgisini arttırması, finansal davranış skorlarında da pozitif bir artış meydana getirmiştir Hallahan, Faff ve Mckenzie (2004) hane halkının risk toleransını çeşitli demografik faktörlere göre incelemişlerdir, elde edilen bulgulara göre cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi, bakmakla yükümlü kişi sayısı ve medeni hal gibi demografik farklılıklar ile risk toleransı arasında ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Eğitim seviyesi arttıkça risk toleransı artmış, yaş ile risk toleransı arasında ters yönlü ilişki bulunmuştur yaş arttıkça risk toleransı düşmekte ve gençlerde risk toleransının daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Cude vd. (2006) üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyini ölçmüşlerdir, çıkan sonuca göre üniversite öğrencilerinin finansal eğilimlerinin temelinde ebeveyn etkisinin çok yüksek olduğu saptanmış ayrıca öğrencilerin genel olarak finansal okuryazarlık seviyelerinin düşük olduğu gözlemlenmiştir. Jorgensen (2007) öğrencilerin finansal davranışları ve anne-baba eğitimi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Buna göre üniversite öğrencilerinin göstermiş olduğu finansal bilgi tutum ve davranış üzerinde anne-baba rol modelinin büyük etkisi olduğu belirlenmiştir.

Delavende, Rohwedder ve Willis (2008) finansal okuryazarlık ve zenginlik arasında bir bağ olup olmadığı araştırılmıştır. Elde edilen sonuca göre, zenginlik ve finansal okuryazarlık arasında negatif ya da pozitif herhangi bir ilişki bulunmamaktadır. Lusardi ve Mitcheel (2008)'e göre finansal okuryazarlık ve emeklilik planlaması arasında ilişki bulunmaktadır, emeklilik planlamasını daha doğru yapan bireylerin finansal okuryazarlıklarının daha yüksek olduğu ve buna karşın günü birlik harcamalar ve tüketime önem veren emeklilik sonrası için planlama yapmayan bireylerin finansal okuryazarlıklarının düşük olduğu belirtilmektedir. Bununla beraber yapılan çalışmada kadınların erkeklere göre emeklilik sonrasında daha az plan yaptıkları ve erkeklere nazaran finansal okuryazarlık oranlarının daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Clark ve Strauss (2008) bireylerin demografik farklılıklarının finansal okuryazarlık ve risk alma seviyeleri ile ilişkisini incelemişlerdir. Buna göre erkeklerin kadınlara nazaran finansal konularda daha fazla risk aldıkları belirlenmiştir. Lusardi ve Mitcheel (2008) gençlerin finansal okuryazarlık seviyesini analiz ettikleri çalışmalarından çıkan sonuca göre gençlerin finansal bilgi seviyesi ve demografik özelliklerinin arasında bir bağlantı olduğu saptanmıştır. Ayrıca gençlerin finansal bilgi seviyesi ve ailedeki rol modelleri arasında bağlantı tespit edilmiştir. Demografik özelliklere göre çıkan bir başka sonuç ise kadınların erkeklerden daha düşük finansal okuryazarlık seviyesine sahip olduğudur.

Al-Tamimi ve Bin Kalli (2009) Birleşik Arap Emirliklerinde yapmış oldukları çalışmada, bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerini analiz etmişlerdir. Elde edilen sonuca göre, finansal okuryazarlık eğitim, yaş, gelir seviyesi, sosyal ortam gibi değişkenlerden etkilenmektedir. Ayrıca cinsiyet faktörü de finansal okuryazarlığa etki etmektedir buna göre kadınların finansal okuryazarlık seviyesinin erkeklerden daha düşük çıktığı saptanmıştır. Çalışmadan elde edilen bir diğer sonuç ise finansal bilginin artışının yatırım kararları üzerinde pozitif bir etkiye sebep olduğudur. Tomaskova, Mohelska ve Nemcova (2011) uluslararası düzeyde finansal okuryazarlık eğitiminde karşılaşılan sorunlara değinmiş olup finansal eğitimin gerekliliğine dikkat çekmişlerdir. Tomaskova vd.'ne göre;

finansal eğitim bireylerin borç batağına saplanması önünde engeldir ve finansal eğitimler toplum genelinde yaygınlaştırılmalıdır. Çalışma ışığında çıkan bir diğer sonuca göre; finans eğitimi, fiyat okuryazarlığı, vergiler, basit faiz hesaplamaları, enflasyon okuryazarlığı gibi başlıkları içermelidir. Ansong ve Gyensare (2012) Gana'da lisans eğitimi gören aynı zamanda çalışan öğrencilerin finansal okuryazarlığını belirlemek amaçlı anketler uygulanmıştır. Çıkan sonuca göre öğrencilerin finansal bilgi düzeyinin yaş, okudukları bölüm, annenin gelir durumu gibi demografik farklılıklara göre değiştiği gözlemlenmiştir. Annenin gelir düzeyi ve mesleği finansal okuryazarlığı olumlu yönde attırırken babanın gelir durumunun finansal bilgiye bir katkı sağlamadığı saptanmıştır. Ayrıca lisans düzeyi öğrencilerin eğitim aldıkları bölüme göre finansal bilgi oranlarının değiştiği görülmüştür.

Atkinson ve Anne Messy (2012) 14 ülkede yapılan OECD Uluslar Arası Finansal Eğitim Ağı çalışması ile ülkelerin finansal okuryazarlık oranlarını test etmeyi amaçlamış olup finansal eğitim eksikliğinin sebeplerine odaklanmıştır. Buna göre ülkelerin finansal okuryazarlıkları sosyolojik, demografik, toplumsal özelliklere göre farklılaşmakta ve buna bağlı finansal bilgi tutum ve davranış farklılık göstermektedir. Çalışmanın sonucuna göre ülkelerde ciddi finansal eğitim eksikliği bulunmakta beraber uluslararası düzeyde finansal eğitimlere önem verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Thung vd. (2012) Malezya'da bulunan üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlığı ve yatırım davranışları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını analizini yapmışlardır. Bu çalışma ışığında tasarruf davranışı üzerinde bireylerin kişisel özellikleri etkili olmakla beraber finansal okuryazarlık oranı arttıkça tasarruflarında arttığını belirlemişlerdir. Murphy (2013) finansal okuryazarlık ve karamsarlık arasındaki ilişkinin varlığını analiz etmiştir. Buna göre, finansal okuryazarlığı yüksek seviyede olan bireylerin geleceğe daha umutlu yaklaştığı bununla beraber finansal okuryazarlık seviyesi daha düşük bireylerin geleceğe finansal konularda daha karamsar baktığı ve umutsuz olduğu sonucuna varılmıştır.

Deuflhard, Georganakos ve Roman (2015) finansal okuryazarlığı yatırım getirileri üzerindeki etkisi incelenmişlerdir. Çıkan sonuca göre finansal okuryazarlık seviyesinin standart sapmasındaki artış ile bireylerin finansal varlıklarından olan tasarruf mevduatı faiz oranlarında artış olduğu belirlenmiştir. Sarıgül (2015) finansal davranış ve tutumların belirlenmesinde uygulanabilecek bir ölme aracı geliştirmişlerdir. Öğrencilere anket uygulanarak anket sonuçları ile faktör analizi çalışması yapılmıştır. Çıkan sonuca göre beş faktör olduğu ortaya çıkmış ve bu faktörler; harcama, algı, ilgi ve tutum olarak isimlendirilmiştir. Alkaya ve Yağlı (2015) üniversite öğrencilerinin finansal bilgi, tutum ve davranışlarını ölçmeyi amaçlamış, çalışmada frekans yüzde dağılımları uygulanmıştır. Çalışmada çıkan sonuca göre finansal bilgi ile finansal tutum arasında anlamlı bir ilişki bulunmamakla birlikte, finansal tutum ve finansal davranış arasında ilişkiye rastlanılmıştır. Ayrıca öğrencilerin finansal bilgi konusunda yetersiz oldukları tespit edilmiştir.

Şahin ve Barış (2017) bireylerin tasarruf davranışı ve finansal bilgi arasında anlamlı bir bütünlük olup olmadığını test etmişlerdir kamu çalışanlarına anket uygulanarak lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Varılan sonuca göre; bireylerin aile yapılarının, hane halkı gelirin, demografik özelliklerinin ve finansal bilgi düzeylerinin kişinin yatırım davranışı üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Yücel ve Kuyumcu (2018) Bursa ilinde yaşayan vatandaşların finansal okuryazarlık düzeylerini tespit etmeye yönelik SPSS analiz yöntemiyle anketler uygulanmıştır. Çıkan sonuca göre; bireylerin demografik özellikleri incelenmiş ve bireylerin cinsiyetleri arasında finansal okuryazarlıkta anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır, bununla birlikte bireylerde ileri yaş gruplarında daha düşük finansal okuryazarlık gözlemlenmiştir. Yücel ve Kuyumcunun anket sonuçlarına göre eğitim düzeyi yükseldikçe finansal okuryazarlık oranlarının da arttığı belirlenmiştir. Bağcı ve Arabacı (2019) Aksaray Üniversitesi İİBF öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi ve finansal okuryazarlık düzeylerinin hangi faktörlerden etkilendiğini analiz etmişlerdir. Çıkan sonuca göre; öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu saptanmış ve bunun sebeplerinin, aile geliri, baba mesleği,

demografik farklılıklar, kredi kartı kullanımı gibi faktörlerle ilişkili olduğu saptanmıştır. Ayrıca öğrencilerin finans sorularını anlayamamalarının sebebi temel matematik becerisinden yoksun olmalarına bağlanmıştır.

Literatür incelendiğinde, finansal okuryazarlık çalışmalarının; üniversite öğrencilerine, çeşitli kamu çalışanlarına, hane halkına yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda literatürde arıcıların finansal okuryazarlıklarının belirlenmesi yönünde bir çalışmaya rastlanmamıştır, dolayısı ile çalışmanın arıcılara uygulanması literatüre katkı sağlayacaktır.

3. YÖNTEM

Bu çalışmanın amacını, Bingöl’de arıcılık mesleğini icra eden bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Bingöl Arıcılar Derneğine kayıtlı bulunan 918 arıcıdan, kolayda örneklem alma metodu ile 260 kişi seçilmiştir. Seçilen deneklere 1 Nisan ve 1 Mayıs tarihleri arasında yüz yüze anket uygulanmıştır. Çalışmada kullanılan anket formu 2 bölümden oluşmaktadır. Anket formunun birinci bölümünde katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik ifadeler kullanılmıştır. Anket formunun ikinci bölümünde arıcılık mesleğini icra edenlerin “finansal okuryazarlık” düzeylerini tespit etmek için Kılıç, Ata ve Seyrek (2015) tarafından; Louw vd. (2013), Chen ve Volpe (1998), Knoll ve Huts (2012) ve Chinen ve Endo (2012)’nin çalışmalarından adapte edilen ve Türkçeye uyarlanan “finansal okuryazarlık ölçeği” kullanılmıştır. Ayrıca çalışmanın amacı doğrultusunda çalışmada kullanılan "Bingöl'deki Arıcıların Finansal Okuryazarlığının Tespit Edilmesi" isimli anket çalışması Bingöl Üniversitesi Etik Kurulu tarafından etik yönden değerlendirilmiş olup, Bingöl Üniversitesi Etik Kurul Yönergesi ilkeleri çerçevesinde araştırma etiği açısından uygun olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

Çalışmanın hipotezlerinin testine geçmeden önce finansal okuryazarlık ölçeğinin dağılım normalliği incelenmiştir. Dağılım normalliğinin belirlenmesi için Kurtosis (Basıklık) ve Skewness (Çarpıklık) değerleri analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda finansal okuryazarlık ölçeği genel toplam puanının 0.883 çarpıklık ve 1.305 basıklık değerlerine sahip olduğu, dolayısıyla $\pm 1,5$ arasında olması nedeniyle (Tabachnick ve Fidell, 2013: 80) parametrik testlerin kullanılmasının uygun olduğu kanısına varılmıştır. Bu bağlamda ölçeğin normal dağılım gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Veriler yapılan analiz sonucunda normal dağılım gösterdiği için hipotez testlerinde bağımsız örneklem için t testi ve tek yönlü varyans analizi (Anova) kullanılmıştır. Anova analizlerinde anlamlı farklılık belirlerken homojenlik testi (test of homogeneity) uygulanmış ve bu bağlamda eşit olmayan/olan varyans analizi tercihine gidilmiştir. Tablo 1’de katılımcıların eğitim durumunu, katılımcıların mesleki deneyimleri ve kredi kartı ayrıca BES kullanımını belirten ifadelerin frekans ve yüzde dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler	Kategoriler	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Erkek	227	87.3
	Kadın	33	12.7
Yaş	20-30	6	2.3
	31-40	74	28.5
	41-50	119	45.8
	51≤	61	23.5
Eğitim durumu	Okuryazar değil	29	11.2
	Okuryazar	102	39.2
	İlköğretim	94	36.2
	Lise	24	9.2

	Ön lisans	8	3.1
	Lisans	3	1.2
	Lisansüstü	-	-
Asıl mesleğiniz arıcılık mıdır?	Evet	60	23.1
	Hayır	200	76.9
Kaç yıldır arıcılıkla uğraşıyorsunuz?	0-5 yıl	15	5.8
	6-10 yıl	105	40.4
	11-15 yıl	90	34.6
	15 ve üstü	50	19.2
Kredi kartı kullanıyor musunuz?	Evet	66	25.4
	Hayır	194	74.6
Bireysel emeklilik sistemine katılımınız var mı?	Evet	22	8.5
	Hayır	238	91.5
İnternet bankacılığı kullanıyor musunuz?	Evet	32	12.3
	Hayır	228	87.7

3.1. Katılımcıların Başarı Puan Dağılımları

Katılımcıların finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemek için yapılan başarı testinden aldıkları puanların yüzdeler dilim üzerinden değerleri incelenmiştir. Tablo 2’de detaylı olarak gösterilmektedir.

Tablo 2: Katılımcıların Başarı Puanları

Alt boyutlar	n	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart sapma
TDEF	260	0,00	87,50	18,9904	18,62335
BBANK	260	0,00	83,33	22,0513	21,24557
E&S	260	0,00	100,00	35,6923	22,22866
FTAB	260	0,00	75,00	2,8846	12,47956
Y	260	0,00	60,00	1,1538	6,59175
V&M	260	0,00	100,00	47,3846	29,42312
M&F	260	0,00	80,00	1,8462	8,94294
GENEL	260	0,00	65,83	18,5719	11,30975

TDEF= Temel Düzeyde Ekonomi ve Finans, BBANK= Bireysel Bankacılık, E&S= Emeklilik ve Sigortacılık, FTAB= Finansal Tablolar, Y= Yatırım, V&M= Vergi ve Mevzuat, M&F= Matematik ve Faiz Hesaplamaları

Katılımcılar tarafından finansal okuryazarlık alt faktörlerine verilen cevaplar yüzdeler dilime çevrildikten sonra ortalamaları hesaplanmıştır. Katılımcılar tarafından temel düzeyde ekonomi ve finans alt boyutuna verilen cevapların yüzdeler dilimde ortalaması alındığında yaklaşık olarak 19 puan olduğu görülmektedir. Bu puan katılımcıların TDEF bilgi düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir. Katılımcıların bireysel bankacılık alt boyutuna verdikleri cevapların yüzdeler dilimde ortalaması alındığında yaklaşık olarak puanın 22 olduğu görülmektedir. Katılımcıların BBANK bilgi düzeylerinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların emeklilik ve sigortacılık alt boyutuna verdikleri cevapların yüzdeler dilimde ortalaması alındığında yaklaşık olarak puanın 35 olduğu görülmektedir. Katılımcıların E&S bilgi düzeylerinin düşük olduğu gözlemlenmektedir. Ancak diğer boyutlara nazaran bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Katılımcıların finansal tablolar alt boyutuna verdikleri cevapların yüzdeler dilimde ortalaması alındığında yaklaşık olarak puanın 3 olduğu görülmektedir. Katılımcıların FTAB bilgi düzeyi yok denecek kadar az seviyededir. Katılımcıların yatırım alt boyutuna verdikleri cevapların yüzdeler dilimde ortalaması alındığında yaklaşık olarak puanın 1 olduğu görülmektedir. Katılımcıların Y bilgi düzeyi bir önceki alt boyutta olduğu gibi yok denecek düzeydedir. Katılımcıların vergi ve mevzuat alt boyutuna verdikleri cevapların yüzdeler

dilimde ortalaması alındığında yaklaşık olarak puanın 47 olduğu görülmektedir. Bu oran arıcılık mesleğini icra eden bireylerin en fazla bilgiye sahip olduğu alanı ifade etmektedir. Katılımcıların V&M bilgi düzeyleri %50'lik dilime yakındır. Ancak reel düşünüldüğünde yine ortalamanın altında kaldığı için düşük olarak ifade edilebilir. Katılımcıların matematik ve faiz hesaplamaları alt boyutuna verdikleri cevapların yüzdeler dilimde ortalaması alındığında yaklaşık olarak puanın 2 olduğu görülmektedir. Katılımcıların M&F bilgi düzeyleri incelendiğinde çok düşük seviyededir.

Tablo 3: Demografik Özelliklere Göre Başarı Puan Ortalamaları

Kategoriler		TDEF	BBANK	E&S	FTAB	Yatırım	V&M	M&F	GENEL
Cinsiyet	Erkek	19	22	35	3	1	49	2	19
	Kadın	19	19	39	0	4	36	2	17
Yas	20-30	29	28	43	0	3	60	13	25
	31-40	23	29	37	6	1	55	1	22
	41-50	21	24	38	2	1	48	1	19
	51 ve üzeri	9	10	29	0	1	36	3	13
Eğitim	O. değil	3	3	19	0	0	26	0	7
	Okuryazar	9	11	28	0	0	34	1	12
	İlköğretim	26	27	41	0	1	64	2	23
	Lise	35	54	54	14	5	68	2	33
	On lisans	55	52	60	47	10	37	18	40
	Lisans	71	72	73	0	13	47	27	43
Meslek	Lisansüstü
	Evet	15	14	30	0	1	37	0	14
Kaç yıl	Hayır	20	25	38	4	1	50	2	20
	0-5	31	36	45	0	11	51	12	26
	6-10	20	25	37	5	1	45	2	19
	11-15	21	23	38	2	0	52	1	20
Kredi kartı	15 ve üzeri	10	9	25	1	1	44	1	13
	Evet	37	46	54	9	4	61	5	31
BES	Hayır	13	14	29	1	0	43	1	14
	Evet	28	35	46	5	6	30	9	23
İ. Bankacılığı	Hayır	18	21	35	3	1	49	1	18
	Evet	39	56	58	21	8	51	8	34
	Hayır	16	17	33	0	0	47	1	16

Katılımcıların asıl mesleği ile başarı durumları ilişkilendirildiğinde, arıcılık asıl mesleği olanların olmayanlara nazaran daha düşük başarı düzeyine sahip oldukları tespit edilmiştir. Mesleği icra etme yılı bazında yapılan değerlendirmede ise yeni başlayanların (0-5 yıl) eski olanlara göre daha yüksek başarı ortalamasına sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların kredi kartı kullanım durumu ile başarı ortalamaları ilişkilendirildiğinde, kredi kartı kullananların başarı ortalaması kullanmayanlardan daha yüksek seviyededir. Aynı durum BES için de geçerlidir. BES üyesi olan katılımcıların başarı ortalaması olmayanlara göre daha yüksektir. Son olarak internet bankacılığı kullanım durumuna göre inceleme yapıldığında, kullananların başarı ortalaması kullanmayanlardan daha yüksektir.

3.2. Finansal Okuryazarlık T Testi Sonuçları

Araştırmada katılımcıların cinsiyeti ile finansal okuryazarlık alt boyutları ve genel başarı düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını test edebilmek amacıyla bağımsız örneklem t testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4'te detaylı olarak verilmektedir.

Tablo 4: Cinsiyet ve Finansal Okuryazarlık T Testi Sonuçları

Boyutlar		Levene's Test			sd	p	Farklılık
		F	p	t			
TDEF	Varyans eşitliği	3,030	,083	-,108	258	,914	-,37545
	Varyans eşitsizliği			-,091	38,182	,928	-,37545
BBANK	Varyans eşitliği	2,221	,137	,827	258	,409	3,27504
	Varyans eşitsizliği			,755	39,633	,455	3,27504
E&S	Varyans eşitliği	,031	,861	-1,024	258	,307	-4,23975
	Varyans eşitsizliği			-,950	39,993	,348	-4,23975
FTAB	Varyans eşitliği	8,914	,003	1,424	258	,156	3,30396
	Varyans eşitsizliği			3,741	226,000	,000	3,30396
Yatırım	Varyans eşitliği	19,125	,000	-2,335	258	,020	-2,84341
	Varyans eşitsizliği			-1,377	34,037	,177	-2,84341
V&M	Varyans eşitliği	1,519	,219	2,453	258	,015	13,31731
	Varyans eşitsizliği			2,292	40,145	,027	13,31731
M&F	Varyans eşitliği	,001	,980	,019	258	,985	,03204
	Varyans eşitsizliği			,017	38,773	,987	,03204
GENEL	Varyans eşitliği	3,015	,084	,845	258	,399	1,78139
	Varyans eşitsizliği			,730	38,544	,470	1,78139

TDEF= Temel Düzeyde Ekonomi ve Finans, BBANK= Bireysel Bankacılık, E&S= Emeklilik ve Sigortacılık, FTAB= Finansal Tablolar, Y= Yatırım, V&M= Vergi ve Mevzuat, M&F= Matematik ve Faiz Hesaplamaları

Yapılan t testi sonuçlarına göre katılımcıların TDEF, BBANK, E&S, Yatırım, M&F ve GENEL başarı düzeyleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Diğer yandan katılımcıların cinsiyetleri ile FTAB başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre erkeklerin (X=3.30) TDEF başarı düzeyi kadınlara (X=0.00) göre daha yüksektir. Ayrıca katılımcıların cinsiyetleri ile V&M başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre erkeklerin (X=49.07) V&M başarı düzeyi kadınlara (X=35.75) göre daha yüksektir.

Araştırmada katılımcıların asıl meslek durumları ile finansal okuryazarlık alt boyutları ve genel başarı düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını test edebilmek amacıyla bağımsız örneklem t testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 5'te detaylı olarak verilmektedir.

Tablo 5: Meslek Durumu ve Finansal Okuryazarlık T Testi Sonuçları

Boyutlar		Levene's Test			sd	p	Farklılık
		F	p	t			
TDEF	Varyans eşitliği	6,053	,015	-1,801	258	,073	-4,91667
	Varyans eşitsizliği			-2,090	126,915	,039	-4,91667
BBANK	Varyans eşitliği	3,403	,066	-3,588	258	,000	-10,97222
	Varyans eşitsizliği			-3,911	112,173	,000	-10,97222
E&S	Varyans eşitliği	,728	,394	-2,416	258	,016	-7,83333
	Varyans eşitsizliği			-2,610	110,322	,010	-7,83333
FTAB	Varyans eşitliği	13,386	,000	-1,754	258	,081	-3,20833
	Varyans eşitsizliği			-2,979	249,187	,003	-3,20833
Yatırım	Varyans eşitliği	,164	,686	-,206	258	,837	-,20000
	Varyans eşitsizliği			-,226	113,973	,821	-,20000
V&M	Varyans eşitliği	,005	,946	-3,171	258	,002	-13,50000

	Varyans eşitsizliği			-3,205	98,727	,002	-13,50000
M&F	Varyans eşitliği	9,414	,002	-1,498	258	,135	-1,96667
	Varyans eşitsizliği			-2,503	254,583	,013	-1,96667
GENEL	Varyans eşitliği	1,903	,169	-3,746	258	,000	-6,08532
	Varyans eşitsizliği			-4,188	117,703	,000	-6,08532

TDEF= Temel Düzeyde Ekonomi ve Finans, BBANK= Bireysel Bankacılık, E&S= Emeklilik ve Sigortacılık, FTAB= Finansal Tablolar, Y= Yatırım, V&M= Vergi ve Mevzuat, M&F= Matematik ve Faiz Hesaplamaları

Yapılan t testi sonuçlarına göre katılımcıların Yatırım başarı düzeyleri ile meslek durumları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Diğer yandan katılımcıların meslek durumları ile TDEF başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre asıl mesleği arıcılık olmayanların (X=20.12) TDEF başarı düzeyi olanlara (X=15.20) göre daha yüksektir. Katılımcıların meslek durumları ile BBANK başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre asıl mesleği arıcılık olmayanların (X=24.58) BBANK başarı düzeyi olanlara (X=13.61) göre daha yüksektir. Katılımcıların meslek durumları ile E&S başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre asıl mesleği arıcılık olmayanların (X=37.50) E&S başarı düzeyi olanlara (X=29.66) göre daha yüksektir. Katılımcıların meslek durumları ile FTAB başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre asıl mesleği arıcılık olmayanların (X=3.62) FTAB başarı düzeyi olanlara (X=0.41) göre daha yüksektir. Katılımcıların meslek durumları ile V&M başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre asıl mesleği arıcılık olmayanların (X=50.50) V&M başarı düzeyi olanlara (X=37.00) göre daha yüksektir.

Araştırmada katılımcıların kredi kartı kullanım durumları ile finansal okuryazarlık alt boyutları ve genel başarı düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını test edebilmek amacıyla bağımsız örneklem t testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 6'da detaylı olarak verilmektedir.

Tablo 6: Kredi Kartı Kullanımı ve Finansal Okuryazarlık T Testi Sonuçları

Boyutlar	Levene's Test					Farklılık	
	F	p	t	sd	p		
TDEF	Varyans eşitliği	,541	,463	11,285	258	,000	24,55287
	Varyans eşitsizliği			10,168	95,494	,000	24,55287
BBANK	Varyans eşitliği	11,985	,001	14,557	258	,000	32,71894
	Varyans eşitsizliği			12,859	92,964	,000	32,71894
E&S	Varyans eşitliği	18,558	,000	8,782	258	,000	24,45486
	Varyans eşitsizliği			7,198	84,880	,000	24,45486
FTAB	Varyans eşitliği	118,582	,000	4,879	258	,000	8,31771
	Varyans eşitsizliği			2,967	66,632	,004	8,31771
Yatırım	Varyans eşitliği	93,992	,000	4,573	258	,000	4,13933
	Varyans eşitsizliği			2,703	65,593	,009	4,13933
V&M	Varyans eşitliği	,129	,720	4,371	258	,000	17,71946
	Varyans eşitsizliği			4,221	105,926	,000	17,71946
M&F	Varyans eşitliği	56,398	,000	3,553	258	,000	4,42987
	Varyans eşitsizliği			2,202	67,372	,031	4,42987
GENEL	Varyans eşitliği	4,567	,034	13,405	258	,000	16,61901
	Varyans eşitsizliği			11,550	90,036	,000	16,61901

TDEF= Temel Düzeyde Ekonomi ve Finans, BBANK= Bireysel Bankacılık, E&S= Emeklilik ve Sigortacılık, FTAB= Finansal Tablolar, Y= Yatırım, V&M= Vergi ve Mevzuat, M&F= Matematik ve Faiz Hesaplamaları

Yapılan t testi sonuçlarına göre katılımcıların kredi kartı kullanım durumları ile TDEF başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre kredi kartı kullananların (X=37.31) TDEF başarı düzeyi kullanmayanlara (X=12.75) göre daha yüksektir. Katılımcıların kredi kartı kullanım durumları ile BBANK başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre kredi

kartı kullananların (X=46.46) BBANK başarı düzeyi kullanmayanlara (X=13.74) göre daha yüksektir. Katılımcıların kredi kartı kullanım durumları ile E&S başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre kredi kartı kullananların (X=53.93) E&S başarı düzeyi kullanmayanlara (X=29.48) göre daha yüksektir. Katılımcıların kredi kartı kullanım durumları ile FTAB başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre kredi kartı kullananların (X=9.09) FTAB başarı düzeyi kullanmayanlara (X=0.77) göre daha yüksektir.

Araştırmada katılımcıların BES sistemi kullanım durumları ile finansal okuryazarlık alt boyutları ve genel başarı düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını test edebilmek amacıyla bağımsız örneklem t testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 7’de detaylı olarak verilmektedir.

Tablo 7: BES Kullanımı ve Finansal Okuryazarlık T Testi Sonuçları

Boyutlar		Levene’s Test				Farklılık	
		F	p	t	sd		
TDEF	Varyans eşitliği	8,400	,004	2,350	258	,020	9,66864
	Varyans eşitsizliği			1,717	22,846	,099	9,66864
BBANK	Varyans eşitliği	,564	,453	2,998	258	,003	13,98014
	Varyans eşitsizliği			2,582	23,788	,016	13,98014
E&S	Varyans eşitliği	18,334	,000	2,374	258	,018	11,65775
	Varyans eşitsizliği			1,633	22,579	,116	11,65775
FTAB	Varyans eşitliği	1,561	,213	,652	258	,515	1,81436
	Varyans eşitsizliği			,500	23,091	,622	1,81436
Yatırım	Varyans eşitliği	55,142	,000	3,984	258	,000	5,69137
	Varyans eşitsizliği			1,704	21,371	,103	5,69137
V&M	Varyans eşitliği	,642	,424	-2,939	258	,004	-18,99160
	Varyans eşitsizliği			-2,739	24,394	,011	-18,99160
M&F	Varyans eşitliği	61,890	,000	4,090	258	,000	7,91444
	Varyans eşitsizliği			1,827	21,438	,082	7,91444
GENEL	Varyans eşitliği	9,911	,002	1,807	258	,072	4,53359
	Varyans eşitsizliği			1,180	22,381	,250	4,53359

TDEF= Temel Düzeyde Ekonomi ve Finans, BBANK= Bireysel Bankacılık, E&S= Emeklilik ve Sigortacılık, FTAB= Finansal Tablolar, Y= Yatırım, V&M= Vergi ve Mevzuat, M&F= Matematik ve Faiz Hesaplamaları

Yapılan t testi sonuçlarına göre katılımcıların BES sistemi kullanım durumları ile TDEF, FTAB, E&S, Yatırım, M&F ve GENEL başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların BES sistemi kullanım durumları ile BBANK başarı düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre BES kullananların (X=34.84) BBANK başarı düzeyi kullanmayanlara (X=20.86) göre daha yüksektir. Katılımcıların BES sistemi kullanım durumları ile V&M başarı düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre BES kullananların (X=48.99) V&M başarı düzeyi kullananlara (X=30.00) göre daha yüksektir.

Araştırmada katılımcıların internet bankacılığı kullanım durumları ile finansal okuryazarlık alt boyutları ve genel başarı düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını test edebilmek amacıyla bağımsız örneklem t testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 8’de detaylı olarak verilmektedir.

Tablo 8: İnternet Bankacılığı Kullanımı ve Finansal Okuryazarlık T Testi Sonuçları

Boyutlar		Levene’s Test				Farklılık	
		F	p	t	sd		
TDEF	Varyans eşitliği	20,909	,000	7,272	258	,000	23,33470
	Varyans eşitsizliği			4,888	33,972	,000	23,33470
BBANK	Varyans eşitliği	1,826	,178	12,180	258	,000	38,99854

	Varyans eşitsizliği			11,661	39,158	,000	38,99854
E&S	Varyans eşitliği	24,681	,000	6,362	258	,000	24,86842
	Varyans eşitsizliği			4,452	34,357	,000	24,86842
	Varyans eşitliği	534,581	,000	10,514	258	,000	20,76480
FTAB	Varyans eşitsizliği			4,023	31,083	,000	20,76480
	Varyans eşitliği	215,941	,000	6,947	258	,000	7,94956
Yatırım	Varyans eşitsizliği			2,684	31,109	,012	7,94956
	Varyans eşitliği	,847	,358	,665	258	,507	3,69518
V&M	Varyans eşitsizliği			,610	38,246	,546	3,69518
	Varyans eşitliği	81,587	,000	4,388	258	,000	7,16009
M&F	Varyans eşitsizliği			1,992	31,620	,055	7,16009
	Varyans eşitliği	5,713	,018	9,962	258	,000	18,11018
GENEL	Varyans eşitsizliği			7,828	35,702	,000	18,11018

TDEF= Temel Düzeyde Ekonomi ve Finans, BBANK= Bireysel Bankacılık, E&S= Emeklilik ve Sigortacılık, FTAB= Finansal Tablolar, Y= Yatırım, V&M= Vergi ve Mevzuat, M&F= Matematik ve Faiz Hesaplamaları

Yapılan t testi sonuçlarına göre katılımcıların internet bankacılığı kullanım durumları ile V&M başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Diğer yandan katılımcıların internet bankacılığı kullanım durumları ile TDEF başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre internet bankacılığı kullananların (X=39.45) TDEF başarı düzeyi kullanmayanlara (X=16.11) göre daha yüksektir. Katılımcıların internet bankacılığı kullanım durumları ile BBANK başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre internet bankacılığı kullananların (X=56.25) BBANK başarı düzeyi kullanmayanlara (X=17.25) göre daha yüksektir. Katılımcıların internet bankacılığı kullanım durumları ile E&S başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre internet bankacılığı kullananların (X=57.50) E&S başarı düzeyi kullanmayanlara (X=32.63) göre daha yüksektir. Katılımcıların internet bankacılığı kullanım durumları ile FTAB başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre internet bankacılığı kullananların (X=21.09) FTAB başarı düzeyi kullanmayanlara (X=0.32) göre daha yüksektir.

3.3. Finansal Okuryazarlık Tek Yönlü Varyans (Anova) Analizi Sonuçları

Araştırmada katılımcıların yaş aralıkları ile finansal okuryazarlık alt boyutları ve genel başarı düzeyi arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını belirlemek için Anova testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 9'da verilmektedir.

Tablo 9: Yaş Aralıkları ve Finansal Okuryazarlık Arasındaki İlişkiye Yönelik Anova Analizi

Boyutlar	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Sonuç	
TDEF	Gruplar arası	8153,732	3	2717,911	8,519	,000	51 ve üzeri>20-
	Gruplar içi	81674,994	256	319,043			30, 31-40 ve 41-
	Toplam	89828,726	259				50
BBANK	Gruplar arası	13538,407	3	4512,802	11,176	,000	51 ve üzeri>31-
	Gruplar içi	103367,575	256	403,780			40 ve 41-50
	Toplam	116905,983	259				
E&S	Gruplar arası	3930,987	3	1310,329	2,704	,046	
	Gruplar içi	124044,398	256	484,548			-
	Toplam	127975,385	259				
FTAB	Gruplar arası	1420,981	3	473,660	3,116	,027	
	Gruplar içi	38915,558	256	152,014			31-40>20-30
	Toplam	40336,538	259				
Yatırım	Gruplar arası	44,600	3	14,867	,340	,797	-

	Gruplar içi	11209,247	256	43,786		
	Toplam	11253,846	259			
V&M	Gruplar arası	13425,624	3	4475,208	5,435	,001
	Gruplar içi	210795,914	256	823,422		
	Toplam	224221,538	259			
M&F	Gruplar arası	967,804	3	322,601	4,182	,007
	Gruplar içi	19746,042	256	77,133		
	Toplam	20713,846	259			
GENEL	Gruplar arası	3330,975	3	1110,325	9,539	,000
	Gruplar içi	29797,809	256	116,398		
	Toplam	33128,784	259			

TDEF= Temel Düzeyde Ekonomi ve Finans, BBANK= Bireysel Bankacılık, E&S= Emeklilik ve Sigortacılık, FTAB= Finansal Tablolara, Y= Yatırım, V&M= Vergi ve Mevzuat, M&F= Matematik ve Faiz Hesaplamaları

Anova analizi sonuçlarına katılımcıların yaş aralıkları ile TDEF (F=8,519, p=0,000) başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Varyans homojenliği anlamlılık seviyesi 0,058 olarak belirlenmiş ve bu bağlamda gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılan varyanslar için kullanılan Tukey HSD testi uygulanmıştır. Tukey HSD sonuçlarına göre, 51 ve üzeri yaş grubu ile 20-30, 31-40 ve 41-50 yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık vardır. Diğer bir ifade ile 20-30 yaş grubu (X=19.94, p=0.047), 31-40 yaş grubu (X=13.92, p=0.000) ve 41-50 yaş grubu (X=11.68, p=0.000), 51 ve üzeri yaş grubuna göre daha yüksek TDEF başarı düzeyine sahiptir.

Katılımcıların yaş aralıkları ile BBANK (F=11,176, p=0,000) başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Varyans homojenliği anlamlılık seviyesi 0,685 olarak belirlenmiş ve bu bağlamda gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılan varyanslar için kullanılan Tukey HSD testi uygulanmıştır. Tukey HSD sonuçlarına göre, 51 ve üzeri yaş grubu ile 31-40 ve 41-50 yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık vardır. Diğer bir ifade ile 31-40 yaş grubu (X=19.26, p=0.000) ve 41-50 yaş grubu (X=14.38, p=0.000), 51 ve üzeri yaş grubuna göre daha yüksek BBANK başarı düzeyine sahiptir.

Katılımcıların yaş aralıkları ile FTAB (F=3,116, p=0,027) başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Varyans homojenliği anlamlılık seviyesi 0,000 olarak belirlenmiş ve bu bağlamda gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Tamhane's T2 sonuçlarına göre, 31-40 yaş grubu ile 20-20 yaş grubu arasında anlamlı bir farklılık vardır. Diğer bir ifade ile 31-40 yaş grubu (X=6.41, p=0.034), 20-30 yaş grubuna göre daha yüksek FTAB başarı düzeyine sahiptir.

Katılımcıların yaş aralıkları ile V&M (F=5,435, p=0,001) başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Varyans homojenliği anlamlılık seviyesi 0,001 olarak belirlenmiş ve bu bağlamda gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Tamhane's T2 sonuçlarına göre, 51 ve üzeri yaş grubu ile 31-40 ve 41-50 yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık vardır. Diğer bir ifade ile 31-40 yaş grubu (X=19.12, p=0.002) ve 41-50 yaş grubu (X=12.32, p=0.017), 51 ve üzeri yaş grubuna göre daha yüksek V&M başarı düzeyine sahiptir.

Katılımcıların yaş aralıkları ile M&F (F=4,182, p=0,007) başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Varyans homojenliği anlamlılık seviyesi 0,000 olarak belirlenmiş ve bu bağlamda gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2, Games-Howell, Dunnett T3 ve Dunnett C testleri uygulanmış ancak herhangi bir farklılığa rastlanılmamıştır. Bu sebeple araştırmaya eşit varsayılan varyanslar için kullanılan Tukey HSD testi ile devam edilmiştir. Tukey HSD sonuçlarına göre, 20-30 yaş grubu ile 31-40, 41-50 ve 51

ve üzeri yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık vardır. Diğer bir ifade ile 20-30 yaş grubu, 31-40 yaş grubu ($X=11.98$, $p=0.008$), 41-50 yaş grubu ($X=12.32$, $p=0.005$) ve 51 ve üzeri yaş grubuna ($X=10.38$, $p=0.031$) göre daha yüksek M&F başarı düzeyine sahiptir.

Katılımcıların yaş aralıkları ile GENEL ($F=9,539$, $p=0,000$) başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Varyans homojenliği anlamlılık seviyesi 0,625 olarak belirlenmiş ve bu bağlamda gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılan varyanslar için kullanılan Tukey HSD testi uygulanmıştır. Tukey HSD sonuçlarına göre, 51 ve üzeri yaş grubu ile 20-30, 31-40 ve 41-50 yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık vardır. Diğer bir ifade ile 20-30 yaş grubu ($X=12.69$, $p=0.032$), 31-40 yaş grubu ($X=9.31$, $p=0.000$) ve 41-50 yaş grubu ($X=6.66$, $p=0.001$), 51 ve üzeri yaş grubuna göre daha yüksek GENEL başarı düzeyine sahiptir.

Araştırmada katılımcıların eğitim düzeyi ile finansal okuryazarlık alt boyutları ve genel başarı düzeyi arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını belirlemek için Anova testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 10'da verilmektedir.

Tablo 10: Eğitim Düzeyi ve Finansal Okuryazarlık Arasındaki İlişkiye Yönelik Anova Analizi

Boyutlar	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Farklılık
TDEF	Gruplar arası	46297,039	5	9259,408	54,027 ,000	İlköğretim, Lise>okuryazar değil, okuryazar
	Gruplar içi	43531,687	254	171,385		
	Toplam	89828,726	259			
BBANK	Gruplar arası	65166,772	5	13033,354	63,984 ,000	İlköğretim, Lise, ön lisans>okuryazar değil, okuryazar
	Gruplar içi	51739,211	254	203,698		
	Toplam	116905,983	259			
E&S	Gruplar arası	34525,905	5	6905,181	18,769 ,000	İlköğretim, Lise>okuryazar değil, okuryazar
	Gruplar içi	93449,479	254	367,911		
	Toplam	127975,385	259			
FTAB	Gruplar arası	19840,215	5	3968,043	49,174 ,000	Lise>okuryazar değil İlköğretim<lisans
	Gruplar içi	20496,324	254	80,694		
	Toplam	40336,538	259			
Yatırım	Gruplar arası	1625,477	5	325,095	8,576 ,000	Okuryazar>lise Ön lisans>lise, ilköğretim, okuryazar ve değil
	Gruplar içi	9628,369	254	37,907		
	Toplam	11253,846	259			
V&M	Gruplar arası	67871,840	5	13574,368	22,052 ,000	İlköğretim, Lise>okuryazar değil, okuryazar
	Gruplar içi	156349,699	254	615,550		
	Toplam	224221,538	259			
M&F	Gruplar arası	4071,481	5	814,296	12,428 ,000	Lisans, Ön lisans>lise, ilköğretim, okuryazar ve değil
	Gruplar içi	16642,365	254	65,521		
	Toplam	20713,846	259			
GENEL	Gruplar arası	20548,001	5	4109,600	82,971 ,000	İlköğretim, lise, ön lisans>okuryazar değil, okuryazar
	Gruplar içi	12580,783	254	49,531		
	Toplam	33128,784	259			

TDEF= Temel Düzeyde Ekonomi ve Finans, BBANK= Bireysel Bankacılık, E&S= Emeklilik ve Sigortacılık, FTAB= Finansal Tablolara, Y= Yatırım, V&M= Vergi ve Mevzuat, M&F= Matematik ve Faiz Hesaplamaları

Anova analizi sonuçlarına göre katılımcıların eğitim düzeyleri ile TDEF ($F=54,027$, $p=0,000$) başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Varyans homojenliği anlamlılık seviyesi 0,000 olarak belirlenmiş ve bu bağlamda gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Tamhane's T2 sonuçlarına göre, ilköğretim ve lise mezunları ile okuryazar olmayan ve sadece okuryazar olanlar arasında anlamlı

bir farklılık vardır. Diğer bir ifade ile ilköğretim ($X=22.91$; 16.86 , $p=0.000$; 0.000) ve lise ($X=31.87$; 25.82 , $p=0.002$; 0.005) mezunları, okuyazar olmayanlar ve sadece okuyazar olanlardan daha yüksek TDEF başarı düzeyine sahiptir.

Anova analizi sonuçlarına göre katılımcıların eğitim düzeyleri ile BBANK ($F=63,984$, $p=0,000$) başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Varyans homojenliği anlamlılık seviyesi $0,000$ olarak belirlenmiş ve bu bağlamda gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Tamhane's T2 sonuçlarına göre, ilköğretim ile okuyazar olmayan ve okuyazar olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile ilköğretim mezunları, okuyazar olmayanlar ($X=24.60$, $p=0.000$) ve sadece okuyazar ($X=16.37$, $p=0.000$) olanlardan daha yüksek BBANK başarı düzeyine sahiptir. Ayrıca lise mezunları ile ilköğretim, okuyazar olmayan ve okuyazar olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile lise mezunları, ilköğretim ($X=26.68$, $p=0.000$), okuyazar olmayanlar ($X=51.29$, $p=0.000$) ve sadece okuyazar ($X=43.05$, $p=0.000$) olanlardan daha yüksek BBANK başarı düzeyine sahiptir. Son olarak ön lisans mezunları ile okuyazar olmayan ve okuyazar olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile ön lisans mezunları, okuyazar olmayanlar ($X=49.20$, $p=0.002$) ve sadece okuyazar ($X=40.97$, $p=0.011$) olanlardan daha yüksek BBANK başarı düzeyine sahiptir.

Anova analizi sonuçlarına göre katılımcıların eğitim düzeyleri ile E&S ($F=18,769$, $p=0,000$) başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Varyans homojenliği anlamlılık seviyesi $0,000$ olarak belirlenmiş ve bu bağlamda gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Tamhane's T2 sonuçlarına göre, ilköğretim ile okuyazar olmayan ve okuyazar olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile ilköğretim mezunları, okuyazar olmayanlar ($X=22.65$, $p=0.000$) ve sadece okuyazar ($X=13.23$, $p=0.000$) olanlardan daha yüksek E&S başarı düzeyine sahiptir. Ayrıca lise mezunları ile okuyazar olmayan ve okuyazar olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile lise mezunları, okuyazar olmayanlar ($X=35.54$, $p=0.000$) ve sadece okuyazar ($X=26.12$, $p=0.004$) olanlardan daha yüksek E&S başarı düzeyine sahiptir.

Anova analizi sonuçlarına göre katılımcıların eğitim düzeyleri ile FTAB ($F=49.174$, $p=0,000$) başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Varyans homojenliği anlamlılık seviyesi $0,000$ olarak belirlenmiş ve bu bağlamda gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Tamhane's T2 sonuçlarına göre, lise mezunları ile okuyazar olmayanlar, ilköğretim ve lisans mezunları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile lise mezunları, okuyazar olmayanlar ($X=13.54$, $p=0.036$), ilköğretim ($X=13.54$, $p=0.036$) ve lisans ($X=13.54$, $p=0.036$) mezunlarından daha yüksek FTAB başarı düzeyine sahiptir.

Anova analizi sonuçlarına göre katılımcıların eğitim düzeyleri ile Yatırım ($F=8.576$, $p=0,000$) başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Varyans homojenliği anlamlılık seviyesi $0,000$ olarak belirlenmiş ve bu bağlamda gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2, Games-Howell, Dunnett T3 ve Dunnett C testleri uygulanmış ancak herhangi bir farklılığa rastlanılmamıştır. Bu sebeple araştırmaya eşit varsayılan varyanslar için kullanılan Tukey HSD testi ile devam edilmiştir. Tukey HSD sonuçlarına göre, lise mezunları ile okuyazar olmayanlar, okuyazar olanlar ve ilköğretim mezunları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile lise mezunları, okuyazar olmayanlar ($X=5.00$, $p=0.041$), okuyazar olanlar ($X=5.00$, $p=0.005$) ve ilköğretim ($X=4.36$, $p=0.026$) mezunlarından daha yüksek yatırım başarı düzeyine sahiptir. Ayrıca ön lisans mezunları ile okuyazar olmayanlar, okuyazar

olanlar ve ilköğretim mezunları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile ön lisans mezunları, okuryazar olmayanlar ($X=10.00$, $p=0.001$), okuryazar olanlar ($X=10.00$, $p=0.000$) ve ilköğretim ($X=9.36$, $p=0.001$) mezunlarından daha yüksek yatırım başarı düzeyine sahiptir. Son olarak lisans mezunları ile okuryazar olmayanlar, okuryazar olanlar ve ilköğretim mezunları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile lisans mezunları, okuryazar olmayanlar ($X=13.33$, $p=0.006$), okuryazar olanlar ($X=13.33$, $p=0.004$) ve ilköğretim ($X=12.69$, $p=0.007$) mezunlarından daha yüksek yatırım başarı düzeyine sahiptir.

Anova analizi sonuçlarına göre katılımcıların eğitim düzeyleri ile V&M ($F=22.052$, $p=0,000$) başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Varyans homojenliği anlamlılık seviyesi 0,000 olarak belirlenmiş ve bu bağlamda gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Tamhane's T2 sonuçlarına göre, ilköğretim ile okuryazar olmayan ve okuryazar olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile ilköğretim mezunları, okuryazar olmayanlar ($X=38.52$, $p=0.000$) ve sadece okuryazar ($X=29.72$, $p=0.000$) olanlardan daha yüksek V&M başarı düzeyine sahiptir. Ayrıca lise mezunları ile okuryazar olmayan ve okuryazar olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile lise mezunları, okuryazar olmayanlar ($X=41.98$, $p=0.000$) ve sadece okuryazar ($X=33.18$, $p=0.000$) olanlardan daha yüksek V&M başarı düzeyine sahiptir.

Anova analizi sonuçlarına göre katılımcıların eğitim düzeyleri ile M&F ($F=12.428$, $p=0,000$) başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Varyans homojenliği anlamlılık seviyesi 0,000 olarak belirlenmiş ve bu bağlamda gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2, Games-Howell, Dunnett T3 ve Dunnett C testleri uygulanmış ancak herhangi bir farklılığa rastlanılmamıştır. Bu sebeple araştırmaya eşit varsayılan varyanslar için kullanılan Tukey HSD testi ile devam edilmiştir. Tukey HSD sonuçlarına göre, ön lisans mezunları ile okuryazar olmayanlar, okuryazar olanlar, ilköğretim ve lise mezunları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile ön lisans mezunları, okuryazar olmayanlar ($X=17.50$, $p=0.000$), okuryazar olanlar ($X=16.91$, $p=0.000$), ilköğretim ($X=15.79$, $p=0.000$) ve lise ($X=15.83$, $p=0.000$) mezunlarından daha yüksek yatırım başarı düzeyine sahiptir. Ayrıca lisans mezunları ile okuryazar olmayanlar, okuryazar olanlar, ilköğretim ve lise mezunları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile lisans mezunları, okuryazar olmayanlar ($X=26.66$, $p=0.000$), okuryazar olanlar ($X=26.07$, $p=0.000$), ilköğretim ($X=24.96$, $p=0.000$) ve lise ($X=25.00$, $p=0.000$) mezunlarından daha yüksek yatırım başarı düzeyine sahiptir.

Anova analizi sonuçlarına göre katılımcıların eğitim düzeyleri ile GENEL ($F=82.971$, $p=0,000$) başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Varyans homojenliği anlamlılık seviyesi 0,000 olarak belirlenmiş ve bu bağlamda gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Tamhane's T2 sonuçlarına göre, ilköğretim ile okuryazar olmayan ve okuryazar olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile ilköğretim mezunları, okuryazar olmayanlar ($X=15.86$, $p=0.000$) ve sadece okuryazar ($X=11.06$, $p=0.000$) olanlardan daha yüksek GENEL başarı düzeyine sahiptir. Ayrıca lise mezunları ile okuryazar olmayan, okuryazar olan ve ilköğretim mezunları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile lise mezunları, okuryazar olmayanlar ($X=25.84$, $p=0.000$), sadece okuryazar ($X=21.04$, $p=0.000$) olanlardan ve ilköğretim ($X=9.98$, $p=0.001$) mezunlarından daha yüksek GENEL başarı düzeyine sahiptir. Son olarak ön lisans mezunları ile okuryazar olmayan ve okuryazar olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile ön lisans mezunları, okuryazar olmayanlar ($X=32.65$, $p=0.009$) ve sadece okuryazar ($X=27.86$, $p=0.025$) olanlardan daha yüksek GENEL başarı düzeyine sahiptir.

Araştırmada katılımcıların arıcılık mesleği ile uğraşma süresi ile finansal okuryazarlık alt boyutları ve genel başarı düzeyi arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını belirlemek için Anova testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 11’de verilmektedir.

Tablo 11: Meslek Süresi ve Finansal Okuryazarlık Arasındaki İlişkiye Yönelik Anova Analizi

Boyutlar		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Sonuç
TDEF	Gruplar arası	6935,522	3	2311,841	7,140	,000	15 ve üzeri>6-10 yıl ve 11-15
	Gruplar içi	82893,204	256	323,802			
	Toplam	89828,726	259				
BBANK	Gruplar arası	13016,036	3	4338,679	10,691	,000	15 ve üzeri>0-5 yıl, 6-10 yıl ve 11-15
	Gruplar içi	103889,947	256	405,820			
	Toplam	116905,983	259				
E&S	Gruplar arası	7695,639	3	2565,213	5,460	,001	15 ve üzeri>0-5 yıl, 6-10 yıl ve 11-15
	Gruplar içi	120279,746	256	469,843			
	Toplam	127975,385	259				
FTAB	Gruplar arası	918,483	3	306,161	1,988	,116	-
	Gruplar içi	39418,056	256	153,977			
	Toplam	40336,538	259				
Yatırım	Gruplar arası	1457,910	3	485,970	12,700	,000	0-5>6-10 yıl, 11-15 yıl ve 15 ve üzeri
	Gruplar içi	9795,937	256	38,265			
	Toplam	11253,846	259				
V&M	Gruplar arası	3814,935	3	1271,645	1,477	,221	-
	Gruplar içi	220406,603	256	860,963			
	Toplam	224221,538	259				
M&F	Gruplar arası	1660,767	3	553,589	7,438	,000	0-5>6-10 yıl, 11-15 yıl ve 15 ve üzeri
	Gruplar içi	19053,079	256	74,426			
	Toplam	20713,846	259				
GENEL	Gruplar arası	2751,430	3	917,143	7,729	,000	15 ve üzeri>6-10 yıl ve 11-15
	Gruplar içi	30377,354	256	118,662			
	Toplam	33128,784	259				

TDEF= Temel Düzeyde Ekonomi ve Finans, BBANK= Bireysel Bankacılık, E&S= Emeklilik ve Sigortacılık, FTAB= Finansal Tablolar, Y= Yatırım, V&M= Vergi ve Mevzuat, M&F= Matematik ve Faiz Hesaplamaları

Anova analizi sonuçlarına göre katılımcıların meslek ile uğraşma süreleri ile FTAB (F=1,988, p=0,116) ve V&M (F=1,477, p=0,221) başarı düzeylerinin arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Diğer yandan katılımcıların meslek ile uğraşma süreleri ile TDEF (F=7,140, p=0,000) başarı düzeyleri

arasında anlamlı bir farklılık vardır. Varyans homojenliği anlamlılık seviyesi 0,001 olarak belirlenmiş ve bu bağlamda gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Tamhane's T2 sonuçlarına göre, 15 ve üzeri mesleki deneyimi olanlar ile 6-10 yıl ve 11-15 yıl olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile 15 ve üzeri mesleki deneyimi olanlardan, 6-10 yıl ($X=9.89$, $p=0.002$) ve 11-15 yıl ($X=11.63$, $p=0.000$) deneyimi olanlar daha yüksek TDEF başarı düzeyine sahiptir.

Anova analizi sonuçlarına göre katılımcıların meslek ile uğraşma süreleri ile BBANK ($F=10,691$, $p=0,000$) başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Varyans homojenliği anlamlılık seviyesi 0,000 olarak belirlenmiş ve bu bağlamda gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Tamhane's T2 sonuçlarına göre, 15 ve üzeri mesleki deneyimi olanlar ile 0-5 yıl, 6-10 yıl ve 11-15 yıl olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile 15 ve üzeri mesleki deneyimi olanlardan, 0-5 yıl ($X=26.88$, $p=0.010$), 6-10 yıl ($X=16.73$, $p=0.000$) ve 11-15 yıl ($X=14.66$, $p=0.000$) deneyimi olanlar daha yüksek BBANK başarı düzeyine sahiptir.

Anova analizi sonuçlarına göre katılımcıların meslek ile uğraşma süreleri ile E&S ($F=5,460$, $p=0,001$) başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Varyans homojenliği anlamlılık seviyesi 0,322 olarak belirlenmiş ve bu bağlamda gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılan varyanslar için kullanılan Tukey HSD testi uygulanmıştır. Tukey HSD sonuçlarına göre, 15 ve üzeri mesleki deneyimi olanlar ile 0-5 yıl, 6-10 yıl ve 11-15 yıl olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile 15 ve üzeri mesleki deneyimi olanlardan, 0-5 yıl ($X=20.13$, $p=0.010$), 6-10 yıl ($X=11.94$, $p=0.008$) ve 11-15 yıl ($X=13.02$, $p=0.004$) deneyimi olanlar daha yüksek E&S başarı düzeyine sahiptir.

Anova analizi sonuçlarına göre katılımcıların meslek ile uğraşma süreleri ile Yatırım ($F=12,700$, $p=0,000$) başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Varyans homojenliği anlamlılık seviyesi 0,000 olarak belirlenmiş ve bu bağlamda gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2, Games-Howell, Dunnett T3 ve Dunnett C testleri uygulanmış ancak herhangi bir farklılığa rastlanılmamıştır. Bu sebeple araştırmaya eşit varsayılan varyanslar için kullanılan Tukey HSD testi ile devam edilmiştir. Tukey HSD sonuçlarına göre, 0-5 yıl mesleki deneyimi olanlar ile 6-10 yıl, 11-15 yıl ve 15 ve üzeri olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile 0-5 yıl mesleki deneyimi olanlar, 6-10 yıl ($X=9.90$, $p=0.000$), 11-15 yıl ($X=10.44$, $p=0.000$) ve 15 ve üzeri yıl ($X=9.86$, $p=0.000$) deneyimi olanlardan daha yüksek Yatırım başarı düzeyine sahiptir.

Anova analizi sonuçlarına göre katılımcıların meslek ile uğraşma süreleri ile M&F ($F=7,438$, $p=0,000$) başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Varyans homojenliği anlamlılık seviyesi 0,000 olarak belirlenmiş ve bu bağlamda gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2, Games-Howell, Dunnett T3 ve Dunnett C testleri uygulanmış ancak herhangi bir farklılığa rastlanılmamıştır. Bu sebeple araştırmaya eşit varsayılan varyanslar için kullanılan Tukey HSD testi ile devam edilmiştir. Tukey HSD sonuçlarına göre, 0-5 yıl mesleki deneyimi olanlar ile 6-10 yıl, 11-15 yıl ve 15 ve üzeri olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile 0-5 yıl mesleki deneyimi olanlar, 6-10 yıl ($X=10.47$, $p=0.000$), 11-15 yıl ($X=11.11$, $p=0.000$) ve 15 ve üzeri yıl ($X=10.80$, $p=0.000$) deneyimi olanlardan daha yüksek M&F başarı düzeyine sahiptir.

Anova analizi sonuçlarına göre katılımcıların meslek ile uğraşma süreleri ile GENEL ($F=7,729$, $p=0,000$) başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Varyans homojenliği anlamlılık seviyesi 0,013 olarak belirlenmiş ve bu bağlamda gruplar arasındaki anlamlı farklılık durumunu belirlemek için

eşit varsayılmayan varyanslar için kullanılan Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Tamhane's T2 sonuçlarına göre, 15 ve üzeri mesleki deneyimi olanlar ile 0-5 yıl, 6-10 yıl ve 11-15 yıl olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile 15 ve üzeri mesleki deneyimi olanlardan, 0-5 yıl ($X=13.61$, $p=0.016$), 6-10 yıl ($X=6.33$, $p=0.002$) ve 11-15 yıl ($X=6.96$, $p=0.000$) deneyimi olanlar daha yüksek GENEL başarı düzeyine sahiptir.

4. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Günümüz koşullarında bireyler gündelik hayatlarında finansal piyasalardan gitgide daha fazla yararlanmak zorunda kalmaktadır. Yeterli finansal bilgiye sahip olmayan bireyler yanlış tercihler yapabilmekte ve dolayısıyla hem hane halkı ekonomisini hem de ülke ekonomisini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Finansal okuryazarlık son yıllarda gerek bireyler açısından gerekse ülkelerin ekonomi politikaları açısından önem arz etmektedir. Ülkemizde de finansal okuryazarlığın tespit edilmesi amacıyla lisans öğrencileri başta olmak üzere, kamu sektörü çalışanları, hane halkları ve çeşitli meslek grupları örneklem seçilerek çalışmalar yapılmaktadır.

Çalışmada katılımcıların asıl mesleğinin arıcılık olup olmadığı ve finansal okuryazarlık alt boyutları arasındaki farka bakıldığında; asıl mesleği arıcılık olmayan ek iş olarak veya hobi olarak arıcılığı tercih eden bireylerin TDEF, BBANK, V&M, FTAB, YATIRIM, BES, V&M gibi alt boyutlarda asıl mesleği arıcılık olanlardan daha fazla bilgi düzeyine sahip oldukları saptanmıştır. Bu durum asıl mesleği arıcılık olmayan bireylerin eğitim düzeylerinin daha yüksek olması ile ilişkilendirilebilir. Ayrıca kredi kartı kullanan ve bireysel emeklilik sistemine katılım sağlayan bireylerin kullanmayanlara göre tüm alt boyutlarda bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılar genel olarak geleneksel yöntemler kullanmayı tercih ettiklerini ve finansal dolandırıcılıktan korktukları gerekçesi ile kredi kartı kullanımı ve bireysel emeklilik sistemlerine katılmayı reddettiklerini ifade etmişlerdir. Bununla beraber çıkan bir diğer sonuç ise katılımcılardan 31-40 yaş grubunda olanlar ve 41-50 yaş grubunda olanlar, 51 ve üzeri yaş grubuna göre daha yüksek TDEF, BBANK, V&M, FTAB, YATIRIM, BES, V&M bilgisine sahiptirler. Bu durum 51 ve üzeri yaş grubundaki arıcılarının büyük bir çoğunluğunun ilkökul düzeyi eğitim seviyesinde olmasına bir kısmının ise okuryazar olmamasına bağlanabilmektedir. Ayrıca katılımcıların eğitim düzeyi arttıkça finansal okuryazarlık alt boyutlarındaki başarı düzeylerinde artış yaşanmıştır. Katılımcıların meslekte bulunma süreleri ve finansal okuryazarlıklarına bakıldığında ise finansal okuryazarlığın alt boyutlarından TDEF, BBANK, E&S, FTAB, BES, V&M, Y gibi alt boyutlarının tamamında 0-5 ve 6-10 yıl arasında meslekte bulunan katılımcılar 11-15 yıl ve 15 yıl üzeri meslekte bulunan katılımcılara göre daha yüksek başarı elde etmiş olduklarına sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmada Bingöl'de arıcılık mesleğini yapan bireyler tercih edilmiştir. Çünkü Bingöl'de son yıllarda arıcılık mesleği az sermaye gerektiren, toprağa ve arazi koşullarına bağlı olmayan bir meslektir. Ayrıca Bingöl'ün bitki florası bakımından oldukça geniş olması sebebi ile bal ve bal ürünleri üretim potansiyeli oldukça geniştir ve bal ticareti hacim olarak giderek genişlemektedir. Arıcılara verilecek finansal eğitimler bu bağlamda oldukça kıymetlidir. Finansal bilinç ve eğitim ile beraber bal ve bal ürünlerinin Pazar ağları daha geniş alanlara yayılacaktır. Finansal eğitimler ile arıcıların kovan sayılarını arttırmalarının önü açılmış olacaktır. Finansal eğitim sadece finans uzmanlarını ve finans kuruluşlarını ilgilendiren bir konu olmamakla beraber toplumun tamamını ilgilendiren bir konudur. Bu doğrultuda çeşitli kamu kurumları, kadınlar, ev hanımları, işçiler, öğrenciler, akademik personeller ve çeşitli meslek mensuplarını kapsayacak şekilde geniş kapsamlı finansal eğitimler düzenlenmeli ve toplumda finansal farkındalığı oluşturmaya yönelik adımlar atılmalıdır.

Öneri olarak ürettikleri bal ile ün kazanan ve övgü toplayan Muğla, Ordu, Artvin, Hakkari gibi illerde benzer çalışmalar yapılarak arıcılık mesleğini icra edenlerin finansal okuryazarlık düzeyleri tespit

edilebilir. Bu doğrultuda Valilik, Yerel İdareler, Belediyeler, arıcılar birliği, gibi yerel kuruluşlar, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, FODER gibi ulusal ve OECD gibi Uluslararası düzeyde finansal okuryazarlığı tespit edip eğitimler veren kuruluşlardan destek alınabilir, bu amaç doğrultusunda finansal eğitimler düzenlenebilir. Diğer yandan bu çalışma sadece arıcılık mesleğini icra edenlere uygulanmıştır. Bundan sonraki araştırmalarda arıcılık mesleği dışındaki meslekler de dahil edilerek yeni bir çalışma yapılabilir. Ayrıca farklı illerde arıcılık mesleğini icra eden arıcılar da çalışmaya katılabilir. Böylelikle farklı illerdeki katılımcılar arasındaki finansal okuryazarlık arasındaki farklılıklar tespit edilebilir.

Katkı Oranı Beyanı

Araştırma makalesinin tüm aşamalarında yazarlar bilgi ve donanımlarıyla tüm süreçlere katkı yapmış ve son halini değerlendirerek onaylamıştır.

Çatışma Beyanı

Bu çalışmayla ilgili çıkar çatışması söz konusu değildir.

Etik Kurul Beyanı

Çalışmada kullanılan "Bingöl'deki Arıcıların Finansal Okuryazarlığının Tespit Edilmesi" isimli anket çalışması Bingöl Üniversitesi Etik Kurulumuz tarafından etik yönden değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda; söz konusu anket çalışmasının Üniversitemiz Etik Kurul Yönergesi ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmiş ve araştırma etiği açısından "UYGUN OLDUĞUNA" oy birliği ile karar verilmiştir.

KAYNAKÇA

- Alkaya, A. ve Yağlı, İ. (2015, Ekim). Finansal Okuryazarlık- Finansal Bilgi, Davranış ve Tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(40), 1-15.
- Al-Tamimi, H. A. ve Bin Kalli, A. (2009). Financial Literacy and Investment Decisions of UAE Investors. *The Journal of Risk Finance*, 10(5), 500-516.
- Altıntaş, K. M. (2009). Belirlenmiş Katkı Esaslı Emeklilik Planlarında Finansal Eğitimin Önemi: Katılımcıların Finansal Okuryazarlığı Çerçevesinde Alternatif Bir Yatırım Eğitimi Modeli. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 151-176.
- Ansong, A. ve Gyensare, M. A. (2012). Determinant of University Working Students' Financial Literacy at the University of Cape Coast, Ghana. *International Journal of Business and Management*, 7(9), 126-130.
- Atkinson, A. ve Anne Messy, F. (2012, 05 26). *Measuring Financial Literacy – Results of the OECD. International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study*, http://www.oecdilibrary.org/finance-and-investment/measuring-financial-literacy_5k9csfs90fr4-en (19.08.2020).
- Bağcı, H. ve Arabacı, S. M. (2019). Finansal Okuryazarlık Düzeyinin ve Finansal Okuryazarlığı Belirleyen Faktörlerin Belirlenmesi. *Business & Management Studies: An International Journal*, 7(3), 68-88.
- Beal, D. ve Delpachitra, S. (2003). Financial Literacy Among Australian University Students. *Economic Papers: A Journal of Applied Economics And Policy*, 22(1), 65-78.

- Capuano, A. ve Ramsay, L. (2011, Marcy). What Causes Suboptimal Financial Behaviour? An Exploration Of Financial Literacy, Social Influences And Behavioural Economics. *Financial Literacy Project*, 19-82, University of Melbourne.
- Chen, H. ve Volpe, R. P. (1998). An Analysis of Personal Financial Literacy Among College Students. *Financial Services Review*, 7(2), 107-128.
- Cude, J. B., Lawrence, F., Lyons, A., Metzger, K., LeJeune, E., Marks, L. ve Machtmes, K. (2006). *College Students and Financial Literacy: What They Know and What We Need to Learn*. Eastern Family Economics and Resource Management Association Conference 2006, 102- 109.
- Delavende, A., Rohwedder, S. ve Willis, R. (2008). *Preparation For Retirement, Financial Literacy And Cognitive Resources*. Michigan Retirement Research Center Working
- Deuflhard, F., Georgarakos, D. ve Roman, I. (2015). Financial Literacy and Savings Account Returns. *European Central Park*, 1-50.
- Fettahoğlu, S. (2015, Temmuz). Hane Halkının Finans Eğitimi ve Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Üzerine Kocaeli'nde Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (67), 101-116.
- Gökmen, H. (2012). *Finansal Okuryazarlık* (1. Baskı b). Hiperlink Yayınları.
- Hallahan, T. A., Faff, R. ve Mckenzie, M. D. (2004). An Empirical Investigation of Personal Financial Risk Tolerance. *Financial Services Review*, (13), 57-78.
- Hayta, A. B. (2011). *Aile finans sistemi ilişkileri: Finansman yönetimi finansal okuryazarlık* (1. Baskı b). Ankara: Gazi Kitapevi.
- Hilgert, M. A., Hogarth, J. M. ve Beverly, S. (2003, January). Household Financial Management: The Connection Between Knowledge And Behavior. *Federal Reserve Bulletin*, 89, 309-322.
- Hogarth, J. (2002). Financial Literacy and Family and Consumer Sciences. *Journal of Family and Consumer Sciences: From Research to Practice*, (94), 9-12.
- Jariwala, H. V. ve Sharma, M. S. (2016). Assessment of Behavioural Outcomes of Financial Education Workshops on Financial Behaviour of the Participants: An Experimental Study. *Financial Literacy and the Limits of Financial Decision- Making*, 302-324.
- Jorgensen, B. (2007). *Financial Literacy of College Students: Parental and Peer Influences. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Virginia: Faculty of the Virginia Polytechnic Institute and State University.
- Kılıç, Y., Ata, H. A. ve Seyrek, İ. H. (2015, Nisan). Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (66), 129-150.
- Lusardi, A. ve Mitcheel, O. S. (2008, May). Planning and Financial Literacy: How Do Women Fare. *American Economic Review*, 98(2), 413-417.
- OECD. (2005). Improving Financial Literacy: Analysis of Issues And Policies. *OECD Publishing*, 5-92.
- OECD. (2012a). 10 31, 2020 tarihinde <https://www.oecd.org/financial/education/oecd-international-network-on-financial-education.htm> adresinden alındı
- OECD. (2012b). *Financial Literacy Skills for the 21st Century. PISA 2012 Results: Students and Money, 5 PISA* (6).

- Perry, V. ve Morris, M. (2005, September). Who Is In Control? The Role of Self-Perception, Knowledge, and Income in Explaining Consumer Financial Behavior. *Journal Of Consumer Affairs*, 39(2), 299-313.
- Sancak, E. ve Demirci, N. (2012). Ulusal Tasarruflar ve Türkiye’de Sürdürülebilir Büyüme İçin Tasarrufların Önemi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmaları*, 8(2), 159-198.
- Sarıgül, H. (2015, Ocak). Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranış Ölçeği: Geliştirme, Geçerlilik ve Güvenirlilik. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 3-6.
- Servon, L. J. ve Kaestner, R. (2008). Consumer Financial Literacy and the Impact of Online Banking on the Financial Behavior of Lower-Income Bank Customers. *The Journal of Consumer Affairs*, 42(2), 271-308.
- Şahin, M. ve Barış, S. (2017). Finansal Okuryazarlık ve Tasarruf Davranışları: Kamu Çalışanları Üzerine Bir İnceleme. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 77-103.
- TCMB. (2011). *Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası*. 10 06, 2020 tarihinde Dünyada ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim: <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Yayinlar/Kitap%2C+K+itapciklar+ve+Brosur/adresinden+alindi>
- TEB-Boğaziçi Üniversitesi. (2014). *Türkiye’de Finansal Erişim ve Okuryazarlık*. İstanbul: TEB Aile Akademisi.
- Temizel, F. ve Bayram, F. (2011). Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, 12(1), 73-80.
- TEB. (2020). “Finansal Okuryazarlık”, <https://www.teb.com.tr/finansal-okuryazarlik/> (11.08.2020).
- Thung, C. M., Kai, C. Y., Nie, F. S., Chun, L. W. ve Tsen, T. C. (2012). *Determinants of Saving Behaviour Among The University Students in Malaysia*. Universiti Tunku Abdul Rahman Faculty of Business and Finance Department of Commerce and Accountancy.
- Tomaskova, H., Mohelska, H. ve Nemcova, S. (2011, December). Issues of Financial Literacy Education. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 365-369.
- Yücel, E. ve Kuyumcu, O. (2018). Finansal Okuryazarlığın Ülke Ekonomisindeki Yeri ve Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Tespit Edilmesi: Bursa İli Uygulaması. *International Journal of Social Inquiry*, (11), 395-422.